ISSN: 3060-4613

PSIXOLOGIYA YO'NALISHI

13.00.00 - Pedagogika fanlari
07.00.00 - Tarix fanlari
19.00.00 - Psixologiya fanlari
01.00.00 - Fizika-matematika fanlari
02.00.00 - Kimyo fanlari
03.00.00 - Biologiya fanlari
09.00.00 - Falsafa fanlari
10.00.00 - Filologiya fanlari
11.00.00 - Geografiya fanlari

№06/2025

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 74 sahifa,
4-iyun, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:
Umarova H.O'. – *O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRI*
BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – *Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti rektori*
BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – *Pedagogika fanlari doktori, professor*

TAHRIRIYAT KENGASHI A`ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Umarova H.O'. – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri
Qirg'izboyev A.K – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q.M - iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. - falsafa fanlari doktori professor
G'afurov D.O. - falsafa fanlari doktori (PhD)
Somurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. - pedogogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. - falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A.T. - Toshkent davlat iqtisodiyot unversiteti kafedra professori
Ashurov R.R. - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M.A - Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N.A - Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, bilogiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Mirzayeva F.O. - Pedagogika fanlari doktori, dotsent

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Toshkent davlat texnika universiteti, G. V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti Toshkent temir yo'l muhandislari instituti.

EDITOR-IN-CHIEF:
Umarova H.O‘. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E’zoza Gapirzhanovna – Rector of the Nizami National Pedagogical University of Uzbekistan
DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne’matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G‘. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Umarova H.O‘. – Minister of Preschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Qirg‘izboyev A.K – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma’murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K.M. - Doctor of Economic Sciences,Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O‘zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. - Doctor of Philosophy, Professor
Gafurov D.O. - Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F.O. - Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD),Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. - Doctor of Philosophy, Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. - is a Professor of Toshkent State University of Economics
Ashurov R.R. - Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology
Panjiyev M.A - First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N.A. - Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Mirzayeva F. O. - Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha; OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y ,№11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y , №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y , №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y , №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y , №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y , №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali

26.06.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669245** reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№095310**

MUNDARIJA CONTENTS СОДЕРЖАНИЕ

MUNDARIJA

O'SMIRLARDA DESTRUKTIV XULQ-ATVOR SHAKLLANISHINI TADQIQ ETISHNING NAZARIY- METODOLOGIK ASOSLARI........ 10
Umarov Baxriddin Mengboyevich, Jabborova Zilola Baxtiyor qizi
ONA VA FARZAND MUNOSABATLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI........ 16
Abdullayeva Dilbar Ubaydullayevna
PROFESSOR-O'QITUVCHILAR IMIJINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI........ 21
Jo'rayeva Sohibjamol Norqobilovna
OMMAVIY MADANIYATNI BOLALAR XULQ-ATVORIGA TA'SIRINI PSIXOLOGIK SHARTLARI........ 29
Umarova Navbahor Shokirovna
PEDAGOGIK FAOLIYATDA KASBIY SO'NISH JARAYONINING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK JIHATLARI........ 33
Botirova Dilafro'z Bozorovna
BULLING XULQ-ATVORINING NAMOYON BO'LISHI VA UNING MAKTAB O'QUVCHILARGA BO'LGAN TA'SIRI........ 39
Tillayeva Nodira Iskandar qizi
TASHKILOTDA MOBBING VA UNING XODIMLAR PSIXOEMOTSIONAL SALOMATLIGIGA IJTIMOIY-PSIXOLOGIK TA'SIRI........ 42
Xusanbayeva Ziyoda Maxmutdjon qizi
OILAVIY MUNOSABATLARDA YETAKCHILIK MUAMMOLARI........ 46
Abdumutalova Madina Abdumalik qizi
ZO'RAVONLIKKA UCHRAGAN AYOLLARNING IJTIMOIY- PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI........ 49
Abdurahmanova Durdona Dilshodjon qizi
SHAXSDA KREATIVLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI........ 54
To'raboyev Azamat Muxamadullayevich
BO'LAJAK PEDAGOGLARDA KASBIY MOYILLIKNING NAMOYON BO'LISHIGA TA'SIR ETUVCHI-IJTIMOIYPSIXOLOGIK OMILLAR........ 58
Saidova Nargiza Ismatulla qizi
PSIXOLOGIYA TALABALARI AMALIYOTI JARAYONIDA KASBIY REFLEKSIYA KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH........ 62
Akbaraliyeva Asilaxon Tojiddinovna
OTA-ONALARNING RAQAMLI VOSITALARDAN FOYDALANISH USLUBI VA BOLALARDA INTERNET QARAMLIGI RIVOJLANISHIGA TA'SIRI........ 67
Maxammadjonov Sherzodbek Ravshanbek o'g'li
PSIXOLOGIYADA IJTIMOIY MOTIVLAR MUAMMOSIGA BO'LGAN YONDASHUVLAR........ 71
Yo'ldoshev Javlon Ablanazar o'g'li
OILAVIY ZIDDIYATLARNING SHAXSLARARO MUNOSABATLARGA TA'SIRI VA ULARNI HAL ETISH USULLARI........ 74
Raximova Gulxayo Alisherovna
O'SMIRLIK DAVRINING PSIXOLOGIK MANBALARDAGI TAHLILI........ 79
Matyakubova Shohista Odamboy qizi
BOSHLANG'ICH MAKTAB YOSHIDAGI (6–8 YOSH) CHAP QO'LI DOMINANT BO'LGAN BOLALARNING PSIXOLOGIK RIVOJLANISHI VA XUSUSIYATLARI........ 82
Usmanova Sevara Akmalovna
OILA VA KASB MUVOZANATI MUAMMOSI ILMIY TADQIQOTLARNING PREDMETI SIFATIDA........ 86
Teshayev Sobit Sodik o'g'li
PEDAGOGLARDA IJOBIY FIKR SHAKLLANISHIDA OPTIMIZMNING NAMOYON BO'L ISHI........ 90
Sattarova Shaxnozaxon Qo'chqarovna
ПЕРФЕКЦИОНИЗМ КАК ФАКТОР ДОСТИЖЕНИЯ ЦЕЛЕЙ ОРГАНИЗАЦИИ........ 95
Атабоев Н.И
O'SPIRINLIK DAVRIDA YUZAGA KELADIGAN NIZOLAR PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA........ 100
Maripova Asalxon Botiraliyevna

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA TASVIRIY SAN'ATGA QIZIQISHLAR SHAKLLANISHI........ 105
Salaxidinova Xolida Xaliljonovna
O'SMIRLARDA REFLEKSIV QOBILIYATLARNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI........ 110
Rustamov Narzillo Raxmonovich
XORIJ PSIXOLOGIYASIDA "SHAXS O'Z IMKONIYATLARINI RO'YOBGA CHIQARISH" TUSHUNCHASIGA NAZARIY YONDASHUVLAR........ 113
Alimova Yayra Hotamovna
PSIXOLOGIYADA PSIXOFIZIOLOSSGIK BILIMLARNING AHAMIYATI........ 119
Yakubova Guzal Asatullayevna
PEDAGOGIK FAOLIYATDA KASBIY DEFORMATSIYA: SABABLARI VA OQIBATLARI........ 124
Abdulxomidova Fotimaxon Abdulxopizovna
PSIXOLOGIYA FANIDA "STRESS" VA "STRESSGA BARQARORLIK" TUSHUNCHALARINING MAZMUNI........ 129
Ergashev Hasanboy
YOSHLARNING OTA-ONALIK ROLIGA PSIXOLOGIK TAYYORLIGIDINAMIKASI........ 133
Niyozmetova Munira Ibragimovna
MAKTABDA SAMARALI PEDAGOGIK USULLAR VA ULARNING PSIXOLOGIK ASOSLARI 138
Abdurahmonova Firuza Muhiddinovna
BOLALARDA KOGNITIV JARAYONNING RIVOJLANISHI........ 142
N.X.Shakirova
OGNITIV JARAYONLAR TUSHUNCHASI VA ULARNING TA'LIMDAGI ROLI........ 147
Axmedov Davlatbek Saloxidin o'g'li
MULOQOTDA SHAXS YO'NALGANLIGI PSIXOLOGIK FENOMEN SIFATIDA........ 151
Raximova E'tibor Rustamovna
OLIY TA'LIM MUASSASA TALABALARI TA'LIM FAOLIYATIDA O'QUV MOTIVATSIYASINING SHAKLLANISHIGA SUN'IY INTELLEKTNING TA'SIRI 156
R.M.Baxtiyorov
MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING FAOLIYATLAR JARAYONIDA IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI........ 162
Abduhalimova Durdona Ilhomovna
BOKSCHILARNING JISMONIY VA TEXNIK-TAKTIK TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH........ 168
Qon'irbaev Dastan
BOG'CHA YOSHIDAGI BOLALARDA XAYOLNING RIVOJLANISHI........ 173
Temirova Dilfuza Olim qizi
TALABALAR JAMOASIDA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING XORIJ ADABIYOTLARDA YORITILISHI........ 177
Shukurullayev Xamidulla Nurilla o'g'li
O'SMIRLARDA AGRESSIV XULQ-ATVOR SHAKLLANISHIGA OILAVIY MUNOSABATLARNING TA'SIRI........ 182
Feruza Alimova Najimovna
HARBIY XIZMATCHILARDA STRESSGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNI TADQIQ ETISHNING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI........ 186
Irgashev Zarif Djamaldinivich
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОББЕНОСТИ СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В УЗБЕКИСТАНЕ, ЮЖНОЙ КОРЕЕ,КИТАЕ И ЯПОНИИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ РЕБЁНКА ОШКОЛЬНОГО ВОЗР АСТА........ 191
Искандерова Сайёра Абдубасидовна , Турабекова Шахноза Дамировна
ПРSIXOLOGIK ADAPTATSIYA: XODIMLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK IMKONIYATLARI........ 196
Abdukarimov Muhammadjon Muratovich
ИЖТИМОИЙ-ПСИХОЛОГИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ АНИҚЛАШДА ЭКСПЕРТ БАҲОЛАШНИНГ АҲАМИЯТИ........ 201
Қодиров Мирзаакрам Собиржонович
PSIXOLOGIYA NAZARIYASIDA TALABALAR MUSTAQIL TA'LIMIMUAMMOSI........ 206

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Yakubova Barno Baxtiyorovna
OTA-ONA QARAMOG'ISIZ QOLGAN BOLALAR BILAN OLIB BORILADIGAN ISHLARDA IJTIMOIY PEDAGOGNING O'RNI...... 210
Hasanboyeva Kamola Dilmurod qizi
O'SMIRLARDA KREATIVLIK NAMOYON BO'LISHINING HUDUDIY TAFOVUTLARI...... 214
B.Z.Qayumov
BOLALAR VA O'SMIRLAR ORASIDA IJROCHILIK MOTIVATSIYASINI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK VA DIDAKTIK ASOSLARI...... 218
Rustamova Maxsuma Farxodbek qizi, X.Botirova

MAKTABGACHA PRE-SCHOOL ДОШКОЛЬНОЕ

BOLALAR VA O'SMIRLAR ORASIDA IJROCHILIK MOTIVATSIYASINI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK VA DIDAKTIK ASOSLARI

Rustamova Maxsuma Farxodbek qizi
Andijon davlat pedagogika instituti
ijtimoiy gumanitar fanlar va san'at fakulteti 2-bosqich talabasi.
E-mail: rustamovamahsuma7@gmail.com
Ilmiy raxbar: X.Botirova
Andijon davlat pedagogika instituti dotsenti.
E-mail: ufckhabib94@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada bolalar va o'smirlar orasida ijrochilik motivatsiyasini shakllantirish va rivojlantirishning psixologik hamda didaktik asoslari tahlil qilinadi. Unda yoshga xos psixologik xususiyatlar, motivatsion omillar, ijodiy qobiliyatlarni rag'batlantirish usullari hamda musiqiy ta'lim metodlarining ahamiyati yoritilgan. Maqolada, shuningdek, ijrochilik faoliyatiga bo'lgan qiziqishni oshirishda o'qituvchining roli, individual yondashuv, emotsional holat va ijobiy muhitning ta'siri bo'yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: ijrochilik motivatsiyasi, bolalar psixologiyasi, o'smirlar, musiqiy ta'lim, didaktik yondashuv, ijodiy rivojlanish, rag'batlantirish.

Abstract. This article analyzes the psychological and didactic foundations for shaping and enhancing performance motivation among children and adolescents. It highlights age-specific psychological characteristics, motivational factors, techniques for stimulating creative abilities, and the significance of teaching methods in music education. The article also provides practical recommendations on fostering interest in performance activities, emphasizing the teacher's role, individualized approaches, emotional state, and the influence of a positive educational environment.

Key words: performance motivation, child psychology, adolescents, music education, didactic approach, creative development, encouragement.

Аннотация. В данной статье анализируются психологические и дидактические основы формирования и развития мотивации к исполнительской деятельности среди детей и подростков. Рассматриваются возрастные психологические особенности, мотивационные факторы, методы стимулирования творческих способностей, а также значение методик музыкального образования. В статье приведены практические рекомендации по повышению интереса к исполнительской деятельности, раскрыта роль педагога, индивидуального подхода, эмоционального состояния и влияния позитивной образовательной среды.

Ключевые слова: мотивация к исполнительской деятельности, психология детей, подростки, музыкальное образование, дидактический подход, творческое развитие, стимулирование.

KIRISH

Motivatsiya — bu murakkab psixofiziologik jarayon bo'lib, ehtiyojlar, motivlar va maqsadlarning o'zaro ta'siriga asoslanadi. Turli psixologik nazariyalar motivatsiyaning shakllanishini har xil yondashuvlar asosida izohlaydi.

O'z taqdirini o'zi belgilash nazariyasi (Self-Determination Theory, Deci & Ryan, 1985, 2000) motivatsiyani ichki va tashqi motivatsiyaga ajratadi.

Ichki motivatsiya – bu faoliyatga bo'lgan qiziqish va zavq asosida yuzaga keladi.

Tashqi motivatsiya esa mukofot, jazo yoki tashqi turtkilar orqali shakllanadi.

Barqaror motivatsiyani shakllantirish uchun insonning asosiy psixologik ehtiyojlarini qondirish muhim hisoblanadi:

Avtonomiya – o'z faoliyati va tanlovlarini nazorat qilish ehtiyoji;

Kompetensiya – o‘zini muvaffaqiyatli va samarali his qilish ehtiyoji;
Bog‘lanish – boshqalar bilan emotsional aloqadorlik va ijtimoiy tan olinish ehtiyoji.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Kutish-qiymat nazariyasi (Vroom, 1964): Ushbu nazariyaga ko‘ra, motivatsiya muvaffaqiyatni kutish va natijaning qiymati bilan belgilanadi. Agar bola o‘z qobiliyatiga ishonmasa yoki faoliyatning mazmunini ko‘rmasa, uning motivatsiyasi past bo‘ladi. Bolalarda haqiqiy o‘zini o‘zi qadrlash va faoliyatning qiymatini tushunishni rivojlantirish muhimdir. Atribut nazariyasi (Heider, 1958; Weiner, 1985): Bu nazariya odamlarning muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizliklarining sabablarini qanday izohlashini tushuntiradi. Muvaffaqiyatni ichki va boshqariladigan omillar (harakat, qobiliyat) bilan bog‘lashga moyil bo‘lgan bolalar buni tashqi va boshqarib bo‘lmaydigan omillar (omad, vazifaning qiyinligi) bilan bog‘laydiganlarga qaraganda ko‘proq motivatsiyaga ega. Bolalarni o‘z harakatlarining sabablarini tahlil qilishga o‘rgatish va qiyinchiliklarga chidamlilikni rivojlantirish muhimdir.

O‘sish tafakkuri nazariyasi (Dweck, 2006): Ushbu nazariyaga ko‘ra, o‘sish tafakkuriga ega bo‘lgan bolalar (qobiliyatlarni rivojlantirish mumkinligiga ishonadilar) qat’iy fikrlash tarziga ega bo‘lgan bolalarga qaraganda ko‘proq g‘ayratli bo‘lishadi (qobiliyatlar tug‘ilishda berilganligiga ishonadilar). Natijalarni emas, balki sa’y-harakatlarni mukofotlash va xatolarga ijobiy munosabatni o‘rganish imkoniyati sifatida rivojlantirish muhimdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bolalar va o‘smirlar tarbiyasida musiqiy ijrochilik faoliyati muhim o‘rin egallaydi. Ayniqsa, bu yosh bosqichlarida san’atga bo‘lgan qiziqish yuqori bo‘ladi va his-tuyg‘ular orqali dunyoni anglash kuchli namoyon bo‘ladi. Shu sababli ijrochilik faoliyatiga nisbatan motivatsiyani to‘g‘ri shakllantirish, bolalarning ichki salohiyatini ro‘yobga chiqarish va ularni ijtimoiy-psixologik jihatdan qo‘llab-quvvatlashda hal qiluvchi omil sifatida qaraladi.

Ijrochilik motivatsiyasini shakllantirishda o‘qituvchining didaktik yondashuvi, shuningdek, uning emotsional va psixologik qo‘llab-quvvatlovi muhim ahamiyat kasb etadi. O‘qituvchining har bir o‘quvchiga individual yondashuvi, ijodiy muhit yaratishi, ularni rag‘batlantirishi bolalar va o‘smirlarning musiqiy salohiyatini namoyon etishiga turtki beradi.

Zamonaviy ta’lim jarayonida bolalar va o‘smirlarni ijodiy rivojlantirish, ularning musiqiy ijrochilik qobiliyatlarini aniqlash va shakllantirish masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ijrochilik motivatsiyasini oshirish, ayniqsa musiqa san’ati doirasida, yosh avlodning estetik didi, emotsional tafakkuri va o‘zini ifoda etish salohiyatini rivojlantirishda beqiyos rol o‘ynaydi.

Ushbu maqolada ijrochilik motivatsiyasining psixologik va didaktik asoslari chuqur tahlil qilinadi hamda bu motivatsiyani oshirishga xizmat qiluvchi samarali metodik yondashuvlar, o‘yin texnologiyalari va pedagogik usullar bayon etiladi.

Motivatsiya bolalarning har qanday faoliyatida harakatlantiruvchi psixologik omil — “dvigatel” sifatida namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, musiqiy ijrochilikda motivatsiya ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi, o‘z imkoniyatlarini sinab ko‘rishga undaydi va ijodiy faoliyatga nisbatan qiziqishni kuchaytiradi. Empirik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bolalarning muvaffaqiyati, ko‘p hollarda, ularning ichki motivlari — o‘zini namoyon etish, o‘rganishga bo‘lgan ehtiyoj, maqtovga sazovor bo‘lish istagi kabi omillar bilan chambarchas bog‘liqdir.

Xususan, amerikalik psixolog Abraham Maslou tomonidan ilgari surilgan ehtiyojlar iyerarxiyasi nazariyasi ham bu jarayonni izohlashda muhim konseptual asos bo‘lib xizmat qiladi. Uning fikricha, insonning yuqori darajadagi ehtiyojlari — o‘zini namoyon etish, ijod qilish, jamiyatda muhim rol egallash kabi ehtiyojlar qondirilganida, shaxsiy rivojlanish va motivatsiya maksimal darajada bo‘ladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Musiqa darslarida interfaol o‘yin usullari, audiovizual materiallardan foydalanish, hamda jamoaviy ijro elementlarini joriy etish bolalar va o‘smirlarning ijrochilik motivatsiyasini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Bunday yondashuvlar musiqiy ta’limni jonlantirish, o‘quvchilarni faol ishtirok etishga undash va ular orasida ijobiy raqobat muhitini shakllantirish imkonini beradi.

Shu bilan birga, dars mazmunining bolalarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos ravishda tashkil etilishi ularning musiqaga bo'lgan qiziqishini oshirishning asosiy omillaridan biridir. Zamonaviy didaktik yondashuvlarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) o'rni tobora ortib bormoqda, chunki multimediya vositalaridan foydalanish musiqiy materialni samaraliroq o'zlashtirish va o'quvchida emotsional aks sado uyg'otishga xizmat qiladi.

Didaktik yondashuvlarning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

Individual yondashuv – har bir o'quvchining o'ziga xos qobiliyati, temperament turi va shaxsiy qiziqishlariga moslashtirilgan topshiriqlarni taklif etish;

Rag'batlantirish va baholash tizimi – yutuqlarni e'tirof etish, ijobiy mulohazalar bildirish, musobaqa va tanlovlarga jalb etish orqali ichki motivatsiyani kuchaytirish;

Ijodiy erkinlikni qo'llab-quvvatlash – improvizatsiya, kompozitsiya yoki o'z g'oyalarini musiqa orqali ifoda etishga imkon yaratish;

Integratsiyalashgan ta'lim – musiqa fanini adabiyot, tasviriy san'at, tarix kabi boshqa fanlar bilan uyg'unlashtirish orqali ta'lim mazmunini boyitish;

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanish – interaktiv qurilmalar, audio-vizual materiallar, raqamli platformalar orqali o'quvchilarda barqaror qiziqish uyg'otish.

Shuningdek, ijrochilik faoliyati nafaqat texnik mahoratni, balki ijodiy fikrlashni, emotsional ifodani va estetik didni ham rivojlantiradi. Bolalar va o'smirlarni musiqiy ijodga rag'batlantirishda ularni ijodiy jarayonlarga – asar yaratish, aranjirovka qilish, o'z musiqiy ifodalarini sinab ko'rishga jalb etish samarali natijalar beradi.

Bu borada mashhur metodist-pedagoglar — Karl Orffning "Orff Schulwerk" tizimi va Shinichi Suzukining "musiqiy immersiya va taqlid asosidagi yondashuvi" ijodiy motivatsiyani shakllantirishda keng qo'llaniladi. Ularning metodikalari musiqiy ta'limda o'yin, harakat, ovoz va his-tuyg'ular uyg'unligini yaratish orqali o'quvchilarda ijodkorlik va ifoda erkinligini kuchaytiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bolalar va o'smirlar orasida ijrochilik motivatsiyasini oshirishda psixologik va didaktik yondashuvlarning uyg'unligi muhim ahamiyatga ega. Psixologik yondashuv orqali bolaning ichki holati, ehtiyojlari, emotsional motivlari inobatga olinadi, didaktik yondashuv esa ta'lim jarayonini samarali tashkil qilishga xizmat qiladi.

Motivatsiyaning to'g'ri yo'naltirilishi bolalarning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishga, ularning musiqiy san'atga nisbatan qiziqishi va ishtiyoqini kuchaytirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, yoshga mos metodlar, individual yondashuv, emotsional qo'llab-quvvatlash va interaktiv musiqiy mashg'ulotlar orqali bolalarda ijrochilikka nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish mumkin.

Ushbu maqolada taqdim etilgan psixologik va didaktik metodlar musiqiy faoliyatga jalb etishda, shuningdek, ijrochilik motivatsiyasini mustahkamlashda samarali vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin. Bunday yondashuvlar orqali nafaqat bolalarning musiqiy ko'nikmalari rivojlanadi, balki ularning o'ziga bo'lgan ishonchi, sahna madaniyati va estetik didi ham shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI
1. Maslow A. H. Motivation and Personality. Harper and Row, 1954.
2. Suzuki S. Nurtured by Love: The Classic Approach to Talent Education. Alfred Music, 1983.
3. Orff C. Music for Children. Schott Music, 1950.
4. Davydov V.V. Educational Psychology. Moscow: Pedagogy Press, 1986.
5. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Dasturi. Toshkent, 2022.

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Alibek ZOKIROV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin SOBIR O‘G‘LI

2025. № 6

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali Oliy attestatsiya komissiyasi Toshkent davlat pedagogika universitetining murojaatiga (24-04-2025 y., №11-05-2566/01) ko'ra, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning tadqiqot ishlari yuzasidan dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilganligini ma'lum qiladi.

Asos: OAK Pedagogik texnologiyalar va psixologik tadqiqotlar bo'yicha ekspert kengashi tavsiyasi (25-05-2025 y.; №10); OAK Tartib-qoida komissiyasi qarori (07-05-2025 y., №5/6); OAK Rayosatining qarori (08-05-2025 y., №370/5).

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.